

ВПЛИВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Структурні зміни, що відбуваються в Україні протягом становлення її як демократичної держави, супроводжуються спадними тенденціями в господарському комплексі. Вони посилили напруження в соціальній сфері і негативно вплинули на рівень життя населення всіх регіонів України. Особливо це стосується соціально-економічного становища західних областей держави, до яких належить і Закарпатська область.

На ринок праці Закарпаття, як і в цілому України, суттєво впливає соціально-економічний розвиток області. В силу політико-історичних, природно-географічних, соціально-економічних чинників Закарпаття протягом останніх років належало до регіонів з низьким рівнем розвитку продуктивних сил та індустріального розвитку, що в свою чергу, постійно було причиною надлишку трудових ресурсів. Закарпатська область завдяки своєму прикордонному географічному розташуванню перетворилася на своєрідний детектор тенденцій міграційних процесів в Україні. Структурні зрушення вплинули на формування ринку праці, становлення якого супроводжується посиленням проблем зайнятості та працевлаштування. Таким чином, через доступність вільного перетину кордону наші співгромадяни масово від'їжджають до інших регіонів держав з метою пошуку роботи.

Не тільки в Закарпатті, а й в Україні загалом існує стійкий дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили на ринку праці. Особливо це характерно для гірських районів Закарпаття - Великоберезнянського, Міжгірського, Рахівського, Воловецького, де пропозиція робочої сили значно перевищує попит на неї. Асиметрія між попитом і пропозицією праці створює потенційний ресурс для трудової міграції, в сферу якої включені різні верстви населення з різним як професійно-кваліфікаційним так і освітнім рівнем.

Трудова міграція є віддзеркаленням тих змін, які відбуваються у структурі регіональної економіки, а відповідно і ринку праці, який характеризується:

- перевищенням пропозиції праці над попитом у 10 разів, а також значним зниженням попиту на працю за останні 5 років - більш ніж у 1,7 раза;

- високим навантаженням на одне вільне робоче місце - 10 осіб (при цьому навантаження на вільне робоче місце становило для робітників -7 осіб, для службовців - 10 та на місця, що не потребують спеціальної підготовки, - 56 осіб);
- високим рівнем безробіття, зокрема у сільській місцевості та гірських районах області: Воловецькому - 7,1%, Міжгірському - 4,4%, Великоберезнянському - 4,1% (в середньому по області - 1,8%, по Україні-1,8%);
- високим рівнем зареєстрованого безробіття серед жінок - 19% у віці від 15 до 24 років; 9,2% - у віці 25—29 років; 5,4% - у віці від 40 до 49 років;
- значно нижчим рівнем середньомісячної заробітної плати порівняно із середньоукраїнським показником [1].

Для Закарпатської області характерна висока питома вага сільського населення, низька землезабезпеченість. Так, в області тільки 471 тис. га припадає на землі сільськогосподарського призначення. Цей чинник зумовлює праценадлишковість регіону. Особливо яскраво це виявляється в гірських населених пунктах (близько 80 % території області - гірська), де земельні ресурси незначні і тому ресурс праці використовується неповністю, а робочі місця не можуть повністю забезпечити все працездатне населення. Оскільки закарпатці, які належать до гірської природно-географічної зони, мешкають переважно в населених пунктах сільського типу, цілком природно, що більшість транскордонних трудових мігрантів Закарпаття є селянами, що підтверджують результати соціологічного дослідження. Такі фактори зумовлюють розвиток трудової міграції населення, які набувають масового характеру. Таким чином, низька землезабезпеченість регіону, високий рівень безробіття, низький рівень доходів населення прямо впливають на ситуацію на ринку праці. Такий стан речей в економіці області обертається для неї не тільки збитками, падінням рівня життя, а є також і джерелом криміналізації. Одночасно через нестачу робочих місць і через низький рівень заробітків посилюється інтенсивність трудових міграційних процесів.

Таким чином, аналіз нових тенденцій трудової міграції населення Закарпатської області дозволяє зробити такі висновки:

1. Трудова міграція набула масштабного характеру, в її сферу включено від 20% до 25% працездатного населення, і вона залишається важливим чинником зайнятості населення.

2. Вектор трудової міграції змістився у площину міждержавної міграції на відміну від міжрегіональної, яка домінувала у попередні роки.

3. Значних змін зазнала мотиваційна складова трудових переміщень, серед яких важливу роль відіграє етнічна складова трудових мігрантів,

мовний чинник, родинні зв'язки, культура праці, трудові традиції, тобто соціоментальні детермінанти, що з великою ймовірністю дозволяє стверджувати про орієнтацію більшості трудових мігрантів на європейський ринок праці, по суті економічна міграція поступово набуває соціального характеру.

4. У трудові міграційні процеси, поряд з чоловіками, поступово включаються працездатні жінки [2].

До головних чинників трудової міграції економічно активного населення області можна віднести: суттєву різницю в умовах життя і рівні заробітної плати в країнах зарубіжжя, відсутність в своїй місцевості підходящої роботи, а відповідно і перспективи професійного зростання для багатьох здібних людей, економічну нестабільність і невизначеність шляхів виходу з неї. Аналіз зазначених чинників та їх впливу на інтенсивність трудової міграції зумовлює потребу в переоцінці факторів, які генерують цей процес. Традиційно вважалося, що основною причиною масштабної трудової міграції є безробіття, особливо серед сільського населення. Однак, якщо спиратись на дані органів державної статистики області, така постановка питання не має достатньої аргументації. На початок року рівень зареєстрованого безробіття населення працездатного віку в області становив 1,8%, що є значно нижчим за його природний рівень. Із цього випливає, що проблема зайнятості не може розглядатися в якості ключового чинника, що генерує масштабну трудову міграцію. Звідси цілком логічний висновок: головною причиною міграційної активності є низький рівень доходів населення. Принаймні це означає, що заробітна плата втратила свою стимулюючу функцію, оскільки в структурі грошових доходів населення становить менше 60%. Звідси цілком очевидно, що саме знецінення праці інтенсифікує трудові міграційні процеси і є ключовою проблемою в сфері трудових відносин. Зроблений висновок підтверджується даними соціологічного моніторингу, який показав, що середньорічні доходи одного трудового мігранта складають 4-6 тисяч доларів. Аналіз використання зароблених коштів показує, що значна їх частина витрачається на проживання - 25% та збереження - 25%, 15% - на оплату навчання, і тільки 5% вкладають у відкриття власної справи. З цього можна зробити висновок, що мігрантські інвестиції, з одного боку, є суттєвим вирівнювачем реальних доходів населення, а з іншого - вони не стали важливим джерелом розвитку економіки області.

Ситуація, яка склалася в сфері трудової міграції, вимагає реалізації цілого комплексу заходів, найважливішими серед яких є: розробка спеціальної регіональної програми стимулювання самозайнятості та мікропідприємництва для осіб, які повертаються після трудової діяльності за кордоном, в якій повинні бути передбачені пільгові умови оподаткування

на початковому етапі становлення власного бізнесу, надання юридичної та консультативної допомоги тощо; залучення колишніх мігрантів до програм підвищення кваліфікації та перекваліфікації; стимулювання підприємницької діяльності в пріоритетних сферах економіки області; здійснення детального аналізу використання мігрантських інвестицій та розробка програми сприяння їх ефективному вкладенню в економіку Закарпатської області. Заходи з включення мігрантських інвестицій в сферу регіонального управління сприятимуть їх раціональному використанню, зростанню їх важливої ролі в соціально-економічному розвитку Закарпаття.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки, а саме: для розв'язання проблем трудової міграції, на мій погляд, необхідно, перш за все вирішити питання підвищення рівня оплати праці; по-друге розв'язати соціальні питання пов'язані із збагаченням змісту роботи, дотримання умов колективних договорів і угод щодо цього; по-третє - основною передумовою для нарощування темпів залучення інвестицій в економіку краю є стабільність правового поля і прийняття низки нормативних актів та законів України центральними органами влади [3].

В Україні налагоджується державний механізм регулювання міграційних процесів, до якого залучено органи влади всіх рівнів, так як трудова міграція в першу чергу потребує державного регулювання, оскільки вона впливає на різні сторони життя суспільства:

- економіку (в частині кількості та якості трудових ресурсів, податкової бази, рівня
- безробіття і конкуренції у сфері зайнятості);
- соціальну сферу (створює додаткове навантаження на систему соціального захисту,
- охорону здоров'я, освіти, житлове та транспортне обслуговування);
- міжнаціональні відносини;
- криміногенну обстановку.

Для вирішення міграційної та національної проблем в Україні потрібно мати політичну волю і чітку стратегію, схвалену на найвищому рівні вертикалі влади. Для того щоб трудова міграція лояльно сприймалася суспільством, вона повинна допомагати державі вирішувати проблеми економічної системи, не маючи етнічно-замісного характеру. У зв'язку з цим виникає потреба у формуванні легальної, прозорої, контрольованої трудової міграційної індустрії.

На ринку праці Закарпатської області існують проблеми, які потребують негайного вирішення:

- значна кількість вільних робочих місць, на яких пропонується зарплата від мінімальної до прожиткового мінімуму;
- працевлаштування сільського населення у зв'язку із слабо розвинутою сферою зайнятості на селі;
- професійно-кваліфікаційна невідповідність складу безробітних потребам роботодавців у кадрах.

Вирішення зазначених проблем можливе шляхом:

1) покращення якості робочої сили та її професійно-освітньої підготовки, трудової та виконавчої дисципліни, мобільності та економічної активності в цілому;

2) активізації зусиль щодо умов і наслідків нелегальної трудової діяльності, поширення інформації (рекламно-інформаційні буклети, спеціальні телепередачі, цільові випуски газет) та вдосконалення існуючої системи міждержавних угод про працевлаштування, законодавства України та країн-реципієнтів у сфері трудової міграції та регулювання ринку праці в цілому;

3) підвищення рівня оплати праці в бюджетній сфері, при цьому потрібно передбачити поетапне встановлення міжкваліфікаційної (між-посадової) диференціації в оплаті праці, побудованої з урахуванням відмінностей.

Отже, одним із найактуальніших завдань для налагодження ефективного управління

міграційними процесами в сучасних умовах є створення ефективної міграційної служби з реальною владою і функціями, яка зможе не тільки контролювати міграційний процес, а й керувати ним.

Список використаних джерел:

1. Гаповне управління статистики в Закарпатській області. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.stat.uz.ua/>
2. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Міністерство праці та соціальної політики України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mlsp.kmi.gov.ua/>